

EVALUATION OF RESTORATIONS AND REPAIRS IN ISTANBUL BETWEEN 2003-2017 WITH NUMERICAL DATA AND ANALYSIS OF ANTIQUITIES INVENTORY RECORDS

ABSTRACT

Time Planning in the restoration of monuments in Turkey sometimes are not available. Times of the restoration and repairs are to be decided regarding to cognitive data, the budget, cyclical situation, the media and public pressure parameters are involved, rather than scientific data. In this study, restorations made by the Provincial Regional Directorates of Foundations, IMM Directorate of Construction Affairs, Istanbul Metropolitan Municipality Cultural Heritage Preservation Directorates and preliminary permission given by Istanbul Metropolitan Municipality KUDEB Directorate, are examined with their documents in between 2003 and 2017.

The purpose of this study is to identify percentage of antiquities in the current restoration and protection system that involved in Istanbul, as a case study for Turkey. In the analysis part of the study, additionally function, ownership, originality, and carrier system situations of the restored buildings are determined and discussed separately in the reporting section. As a short result, it was detected that there are 34216 immovable cultural assets in Istanbul, except for natural site assets, until May 2017.

İstanbul'da 2003-2017 Yılları Arasında Gerçekleştirilen Restorasyon ve Onarımların Sayısal Verilerle Değerlendirilmesi ve Eski Eser Envanter Bulgularına Göre Analizi

 M. ŞİMŞEK DENİZ*

1. GİRİŞ

Türkiye'deki anıt eserlerin restorasyonunda bir zaman planlanması yapılmamaktadır; restorasyon ve onarımların ne zaman yapılacağı konusunda bilimsel verilerden ziyade bütçe, ödenek, konjonktürel durum, medya ve kamuoyu baskısı, siyasi ve ideolojik yaklaşımlar gibi parametreler rol oynamaktadır.

Büyük, orta veya küçük ölçekteki bir tescilli yapıda elzem olan periyodik muayene ve tespitler yapılmadığından, bazı müdahaleler gecikmekte; eserin özgün ve doğru metodolojik bir restorasyonu mümkün olmamaktadır. Bu eserlerin restorasyonunda ne zaman, neye göre ve nasıl soruları cevaplandırılmalıdır. Taşınmaz kültür varlıklarında zaman zaman anlık ve ivedi

koruma müdahaleleri gerekli olabilmektedir. Türkiye'deki koruma mevzuatında bu durumlar için tarif edilmiş bir hüküm bulunmamakta, tescilli eserin sorunu ihmal edilip ertelenmekte ve büyümektedir.

Mevzuatların getirdiği kısıtlamalar ve ilgili koruma kurulu kararlarının gecikmesi koruma sürecini olumsuz etkilemektedir. Ayrıca koruma konusunda ilgili idarelerin karar, bütçe ve onay süreçleri uzun sürmektedir. Bazen basit müdahalelerle çözülebilecek deformasyonlar ya da arızı durumlara bu yüzden müdahale edilememekte, küçük sorunların çözülmemesi zamanla yapıda büyük tahribatları ve sonunda kapsamlı restorasyonları gerektirmektedir.

Koruma mevzuatı; idari yapılanma, görev dağılımları, tedbirler, mali yardımlar, muafiyetler ve teşvik konularında hükümler getirmiştir.

Ancak, koruma ilkeleri ve uygulamanın başarıya ulaşması için gereken teknik detaylar, ölçekler, malzeme ve ihale pozlarının çalışma yönetmeliklerinde bilimsel olarak tanımlanması ve güncelleştirmelerin açıklanması zorunluluk haline gelmiştir.

Restorasyon sürecinde ilgili koruma kurullarında alınan kararlar günden güne, bir kamu kurumundan diğerine, bir proje müellifinden öbürüne, bir kurulun üyelerinden başka kurulun üyelerine ve eser sahibine göre farklılıklar sergilemektedir. Restorasyon süreci proje ve uygulama açısından bütünlük içinde değerlendirilememektedir. Proje aşamasında, çizim ve ifade tekniği ile istenilen belgeler açısından belli bir standartın olmayışı ve mevzuatta bağlayıcı tanım ve hükümlerin yer almaması nedeniyle rölöve teknikleri, restitüsyon çalışmaları ve restorasyon

* Dr. M. Şimşek DENİZ, e-posta: msdeniz63@gmail.com

Kanun Adı	Onay Tarihi	Açıklamalar
193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu	31.12.1960	Rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerine vergi muafiyeti getirilmiştir.
1710 sayılı Eski Eserler Kanunu	25.04.1973	Sit tanımı getirilerek eski eser tescilleri yapılmıştır.
2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu	21.07.1983	Koruma konusunda karar alma, görevlendirme ve yetkilendirme Kültür ve Turizm Bakanlığına verilmiştir.
2863 sayılı Kanunun değişikliğine ilişkin 3386 sayılı Kanun	17.06.1987	Koruma Yüksek Kurulu ve "Bölge Koruma Kurulları" oluşturulmuştur.
4708 sayılı Yapı Denetimi Kanunu	29.06.2001	Taşınmaz kültür varlıkları için Yapı Denetimi Kanunu'nun uygulanmayacağı hükmüne bağlanmıştır.
5225 sayılı Kültür Yatırımlarını ve Girişimlerini Teşvik Kanunu	14.07.2004	Kültür yatırımları ve girişimleri, ekonomik teşvikler getirilmiştir.
5226 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu	27.07.2004	Yerel yönetimlere yetki verilmiş ve Koruma Uygulama Denetleme Bürolarının (KUDEB) kurulması öngörülmüştür. "Taşınmaz Kültür Varlıklarının Onarımına Yardım Sağlanması ve Katkı Payı Fonu" oluşturularak emlak vergisi ve TOKİ kredilerinden kaynak sağlanmıştır.
5366 sayılı Yıpranmış Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Kanunu	16.06.2005	Yenileme Alanlarında bulunan yapıların boşaltılması, yıkımı ve kanunlaştırılmasına dair hükümler getirilmiştir.
6306 Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Kanunu	16.05.2005	Afet riski altındaki alanlar ile bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu arsa ve arazilerde iyileştirme, tasfiye ve yenilemelere dair usul ve esaslar belirlenmiştir.

Tablo 1. Eski eser korumaya ilişkin hükümleri içeren mevzuatlar

kararlarında koruma kurulları tarafından istenilen farklı projeler, belgeler ve talepler onay sürecini uzatmakta ve bu durum da koruma sürecini olumsuz etkilemektedir.

Eski eser ve restorasyonu konusunda deneyim, bilgi ve görgüsü olmayan ancak mali güce sahip bazı firmalar, ilgili Bakanlık tarafından verilen yeterlilik belgesi ve karnesine sahip olan şirketlerle ortaklıklar kurarak ihalelere girmekte ve bu suretle uygulamalar yapmaktadır. Bu durum, koruma sürecini olumsuz etkilemektedir.

Türkiye’de taşınmaz kültür varlıklarının korunmasına dair ilk yasa 1869 tarihli Asar-ı Atika Nizamnamesi olup 1874, 1884 ve 1904 yıllarında kapsamı genişletilerek revize edilmiştir. 1951 yılında kültür varlıklarının korunmasına ilişkin olarak yöntem, program, ilkeler ve metodolojiyi ortaya koymak üzere Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde

“Anıtlar Yüksek Kurulu” oluşturulmuştur. 1973 yılında yürürlüğe giren 1710 sayılı “Eski Eserler Kanunu” ile Türkiye’de sit kavramı ilk defa yasal mevzuatta yer almış, arkeolojik, kentsel, tarihi ve doğal sitlerin tanımı yapılmıştır. Bu dönemde GEEAYK (Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu) 417 sit alanında, 3442 anıtsal yapı ve 6815 sivil mimarlık örneğinin tescil işlemini gerçekleştirmiştir (Ahunbay, 2011).

Türkiye’de taşınmaz kültür varlıklarına dair mevzuat tablo halinde sunulmuştur. Tabloda yasaların yürürlük tarihi ve diğer bilgiler verilmektedir (Tablo 1).

Bu çalışmada; 10.07.2004 tarih/5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu yetki alanı ile Vakıflar 1.ve 2. Bölge Müdürlüklerinin görev alanlarının, yanı sıra 2003-2017 yılları arasında Vakıflar İl Bölge Müdürlükleri, İBB Yapı İşleri Mü-

dürlüğünün yaptığı restorasyonlar ile İBB KUDEB’in verdiği onarım ön izin belgeleri ve söz konusu kurumlardan elde edilen belgeler incelenmiştir. Taşınmaz kültür varlıklarında gerek kamunun gerekse özel mülk sahiplerinin yaptığı restorasyon ve onarımların sayısal değerleri, İBB Kültürel Miras Koruma Müdürlüğü tarafından yürütülen ve hâlen devam eden, İstanbul’daki tescilli kültür varlıklarını belgeleyen “İstanbul Kültür Varlıkları Envanteri Projesi” çalışmasından elde edilen bulgularla karşılaştırılmıştır.

Burada amaç; İstanbul örneğinde Türkiye’deki mevcut koruma sisteminin eski eserlere ne oranda müdahil olduğunun sorgulanması ve değerlendirilmesidir. Taşınmaz kültür varlıklarında yapılan çalışmalar, yapı türü ve yapılan iş kapsamında sınıflandırılmış, ilçelere göre dağılımlar tablolar ve sayısal değerleriyle ortaya konmuştur.

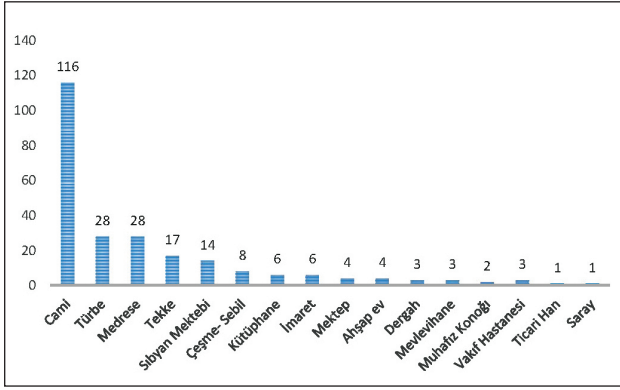
2. İlgili Kurumlardan Alınan Verilere Göre İstanbul’da 2003-2017 Yılları Arasında Yapılan Restorasyonlar ve Onarımlar

İstanbul Vakıflar I. Bölge Müdürlüğünün verilerine göre İstanbul’da 2005-2015 yılları arasında 252 restorasyon ve onarım gerçekleştirilmiştir (Tablo 2) (VGM, 13.04.2016).

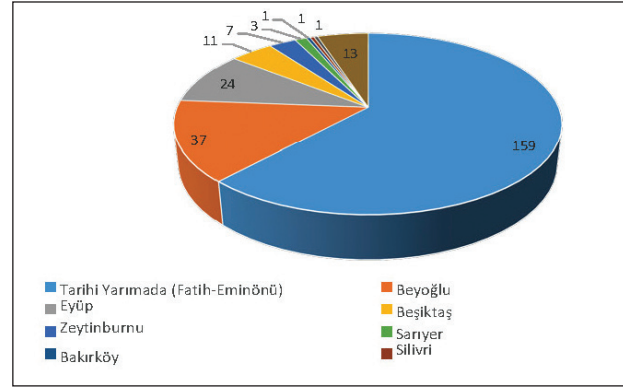
Söz konusu Müdürlüğün yetki alanına İstanbul’un Avrupa yakası ilçeleri ile Tekirdağ ili girmektedir.

Vakıflar II. Bölge Müdürlüğünün yetki alanı ise, İstanbul’un

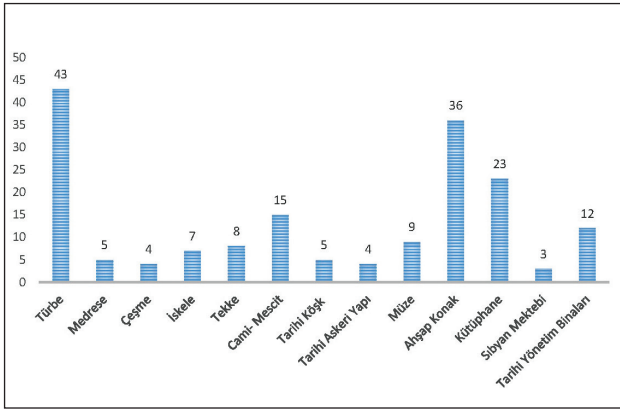
Anadolu yakası, Gebze ve İzmit’i kapsamaktadır. İlgili Müdürlüğün 2003-2017 yılları arasında yapılan bakım onarım ve restorasyon listesine göre, İstanbul’da 2003-2017

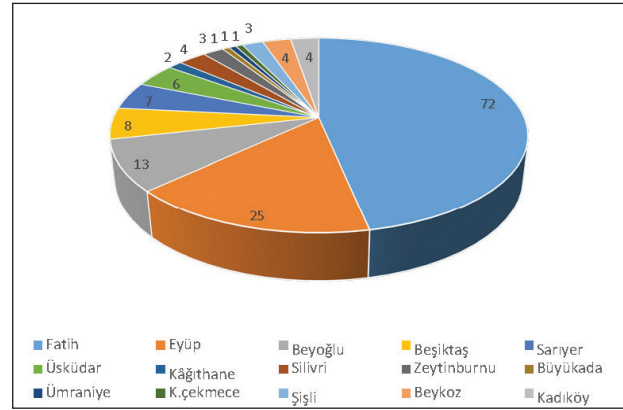
Tablo 2. İstanbul Vakıflar 1. Bölge Müdürlüğüne yapılan restorasyonların yapı türlerine göre dağılımı

Tablo 3. İstanbul Vakıflar 1. Bölge Müdürlüğüne yapılan restorasyonlarının ilçelere göre dağılımı

Tablo 4. İBB Yapı İşleri Müdürlüğüne yapılan restorasyonların yapı türlerine göre dağılımı

Tablo 5. İBB Yapı İşleri Müdürlüğüne yapılan restorasyonların ilçelere göre dağılımı

yılları arasında 35 adet 1. grup anıt esere müdahale edilmiştir (VGM, 2016).

Çalışma kapsamında son dönemde İstanbul'da yapılan onarım ve restorasyonlara ilişkin İBB Yapı İşleri Müdürlüğünden de bilgi istenmiştir. İBB Yapı İşleri Müdürlüğü, Mayıs 2005-Mayıs 2016 tarihleri arasındaki onarım ve restorasyon çalışmalarını tasnif etmiş, ayrıca devam eden restorasyonları da belirtmiştir. Ek olarak, yapı türleri, ihale tarihleri, maliyet bilgileri de verilmiştir. Söz konusu kurumun verilerine göre yukarıda belirtilen tarihler arasında 154 adet taşınmaz kültür varlığının onarım ve restorasyonu tamamlanmış olup 12 eski eserin restorasyon çalışması devam etmektedir (Tablo 4) (İBB Yapı İşleri Müd., 2017).

Bazı parsellerde ise eski belge, harita ve dokümanlara göre arşiv çalışması yapılarak, kültür varlığının o bölgede mevcudiyeti ispatlanmış; veriler 1/5000 ve 1/1000 ölçekli İstanbul Tarihi Yarımada

Koruma Amaçlı İmar Planı'na işlenerek dönem analizleri, restitüsyon ve restorasyon projeleri hazırlanmış ve ilgili Bölge Koruma Kurulunca onaylanarak rekonstrüksiyonları yapılmıştır. Fatih ilçesi Fındıkzade Kasap Halil Camii, Altıboğaç Camii ve Haziresi, Unkapanı Süleyman Subaşı Camii yapılan rekonstrüksiyon işlerine örnek verilebilir.

İBB Yapı İşleri Müdürlüğü'nün listesindeki muhtelif yapılara ilişkin verilerde, sivil mimarlık örneklerinin restorasyonları; kültür varlığı bölümünde ise, imaret, hazire düzenlemesi, tarihi yönetim binaları, sıbyan mektepleri, Bizans ve Roma dönemine ait yapılar ile saray, köşk ve kasırlar gibi farklı işlevlerde taşınmaz kültür varlıkları yer almaktadır.

Taşınmaz kültür varlıklarında özel mülk sahipleri tarafından yapılan onarımlar İBB KUDEB'in 2009-2017 yılları arasındaki verileri esas alınarak incelenmiştir. Bu onarımlar basit onarım izni kapsamındadır

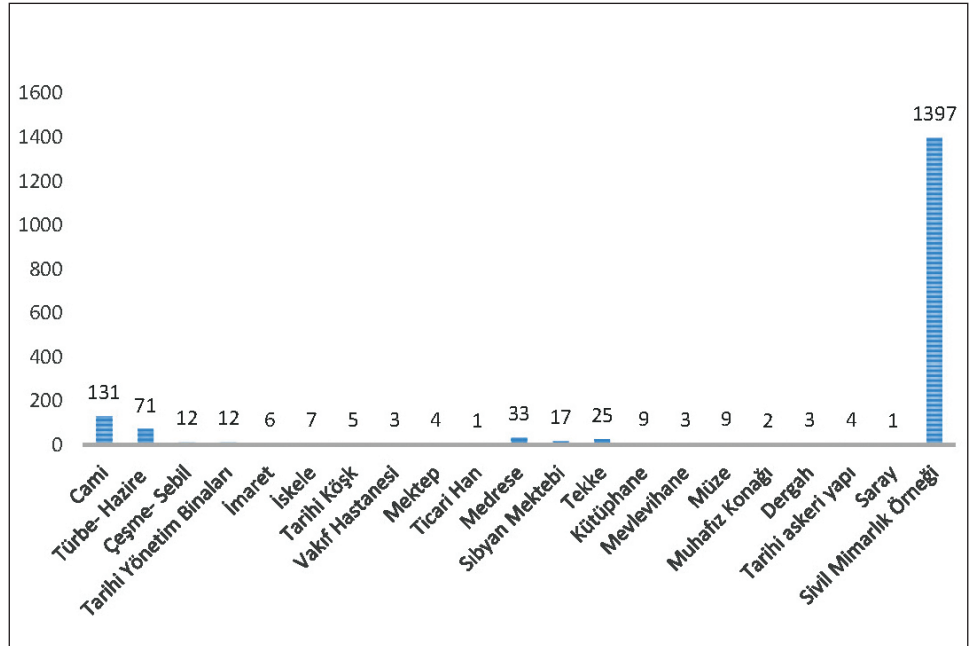
(Tablo 6). İstanbul'daki ilçe belediyeleri de kendi KUDEB bürolarını kurup yetki aldıktan sonra onarım ön izni vermeye başlamışlardır.

İBB KUDEB'in verileriyle ikinci grup sivil mimarlık örneklerine ait sayısal değerler, İstanbul'daki tescilli eserlerde yapılan onarımların toplam eski eser sayısı ile karşılaştırılması ve orantı kurulması açısından önemlidir (İBB KUDEB, 2017). KUDEB, listede yer alan Boğaziçi Bölgesi Sarıyer, Beşiktaş, Beykoz ve Üsküdar ilçelerindeki sivil mimarlık örneklerinde onarım koşullarını belirterek uygunluk görüşü, Boğaziçi İmar Müdürlüğü ise basit onarım ruhsatı vermektedir.

KUDEB bulunmayan Adalar, Şile, Çatalca, Kartal, Şişli ve Maltepe gibi ilçelerdeki sivil mimarlık örneklerinin basit onarım talepleri halen İBB KUDEB tarafından değerlendirilmekte ve onarım ön izni verilmektedir. Verilen ruhsatlar aynı zamanda eski eser parseli komşuluğunda yeni yapılacak olan binalar için de tahsis edilmektedir.

ADALAR	435
BAKIRKÖY	51
BEŞİKTAŞ	141
BEYOĞLU	17
FATİH	89
SARIYER	167
BEYKOZ	96
ÜSKÜDAR	139
EYÜP	3
ŞİŞLİ	163
ŞİLE	44
TUZLA	15
SİLİVRİ	5
KADIKÖY	5
ÇATALCA	8
MALTEPE	3
ÜMRANIYE	2
KARTAL	4
PENDİK	5
Toplam	1397

Tablo 6. İBB KUDEB izinlerinin ilçelere göre dağılımı

Tablo 7. İstanbul'da 2003-2017 yılları arasında yapılan toplam 1838 adet restorasyon ve onarımın yapı türlerine göre dağılımı

3. İstanbul'daki Taşınmaz Kültür Varlıklarının Sayısal Değerleri

Çalışma kapsamında İstanbul'daki toplam taşınmaz kültür varlıklarının sayısal değerleri ve ilçelere göre dağılımları ele alınmak istenmiştir. Ancak İstanbul'un bütün yerleşim alanlarını kapsayan ve ilçelere göre ayrımı yapılan bütüncül bir eski eser envanteri henüz tamamlanmış değildir. Fatih, Üsküdar, Eski Eminönü ilçeleri gibi ilçe belediyelerinin yaptığı envanter çalışmalarında birinci grup anıt eserler bulunmaktadır; tescilli sivil mimarlık örneklerine yer verilmemiştir. İBB KUDEB tarafından 2009 yılında yayımlanan "İstanbul-Çatalca İlçesi Kültür ve Tabiat Varlıkları Envanteri", hem anıt eserleri hem de köy yerleşim alanlarındaki sivil mimarlık örneklerini kapsamı açısından örnek bir çalışma olarak kabul edilebilir.

İBB Kültür Varlıkları Daire Başkanlığı Kültürel Miras Koruma Müdürlüğü tarafından 2015 yılında İstanbul'daki taşınmaz kültür varlıklarının envanterinin çıkarılması kapsamında bir çalışma başlatılmıştır. Bu çalışmada, İstanbul'da İBB ve ilçe belediyeleri tarafından hazırlanan 1/5000 ölçekli nazım imar planları, 1/1000 ölçekli uygulama imar planları ve koruma amaçlı imar planları incelenmiş, plan yapım aş-

masındaki analiz ve sentez verileri çalışmada esas alınmıştır.

Envanter çalışması kapsamında, GEEAYK kararları, konu ve yer bilgilerine göre sınıflandırılmıştır. Söz konusu çalışmada, önce eğitim ve hazırlık çalışmaları (araştırma ve bilgi toplama) yapılmakta, daha sonra alanda tespit ve fotoğraf çalışmaları gerçekleştirilmektedir. Alan çalışmasının tespit ve fotoğraf çekiminde hâlihazır haritalar kullanılarak tespit yapılmakta, her eserin içten ve dıştan fotoğrafları çekilmekte ve mimari tespit ve tanımlar fişlere işlenmektedir. Envanter fişlerine 70 tür veri kaydedilmekte; böylece sayısal bir veri bankası oluşturulmaktadır. Envanter fişinin daha anlaşılır olması için yeni bir format geliştirilmiştir. Hazırlanan yazılım aracılığıyla, fişler Koruma Bölge Kurulları ile yapılan yazışmalar için Avrupa Konseyi formatında basılabilmektedir (İBB Kültürel Miras Müd., 2017).

Çalışmanın son aşamasında analiz ve raporlama işlemi yapılmaktadır. Analiz kısmında taşınmaz kültür varlıklarının; işlev, mülkiyet, özgünlük ve taşıyıcı sistem durumları ayrı ayrı ele alınmaktadır. İBB Kültürel Miras Koruma Müdürlüğünden alınan verilere göre

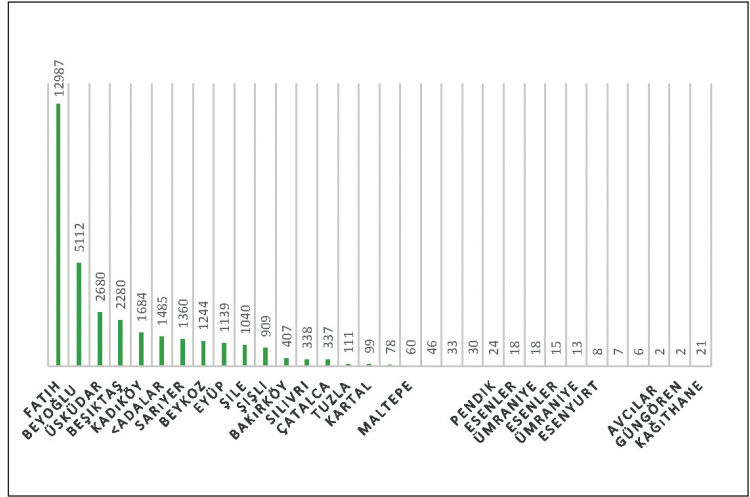
İstanbul'da bulunan taşınmaz kültür varlıklarının ilçelere göre dağılımı Tablo 8 ve 9'da gösterilmiştir.

Tabloda verilen rakamlar, Nazım İmar Planları ve Koruma Amaçlı İmar Planlarından derlenen güncel veriler olduğu için gerçeğe yakın kabul edilmelidir. Bölge Koruma Kurullarındaki tescil düşürmeler ya da yeni tescil edilen kültür varlıkları bulunduğundan, tam rakamlar İBB Kültürel Miras Koruma Müdürlüğü tarafından sürdürülen "İstanbul Kültür Varlıkları Envanteri Projesi" tamamlandığında belirlenecektir. Tabloya göre, İstanbul'da doğal sit varlıkları dışında 34216 adet taşınmaz kültür varlığı bulunmaktadır (Tablo 8) (İBB Kültürel Miras Müd., 2017).

Yukarıda tablo incelendiğinde, İstanbul'un en eski yerleşimleri olan Fatih ve eski Eminönü ilçelerini kapsayan Tarihi Yarımada, Beyoğlu ve Üsküdar'da eski eser yoğunluğu gözlemlenmektedir. Şile, Silivri, Çatalca gibi merkezde yer almayan ilçelerdeki tescilli eski eserlerin sayısal çokluğu, 5216 sayılı Büyükşehir yasasıyla mahalle statüsüne dönüşen köy yerleşim alanlarındaki sivil mimarlık örneklerinin son yıllarda tescillenmesiyle ilintilidir.

İLÇE ADI	TESCİLLİ ESER SAYISI	İLÇE ADI	TESCİLLİ ESER SAYISI
FATİH	12987	SİSLİ	909
BEYOĞLU	5112	BAKIRKÖY	407
ÜSKÜDAR	2680	SİLİVRİ	338
BESİKTAS	2230	ÇATALCA	337
KADIKÖY	1684	TUZLA	111
ADALAR	1485	KARTAL	99
SARIYER	1362	ZEYTİNBURNU	78
BEYKOZ	1344	MALTEPE	60
EYÜP	1139	DİĞER İLÇELER	814
ŞİLE	1040	TOPLAM	34216

Tablo 8. Eski eserlerin ilçelere göre dağılımı (İBB Kültürel Miras Koruma Müdürlüğü, 2015-2017)

Tablo 9. İstanbul'da tespiti yapılan 34216 adet tescilli eski eserin ilçelere göre dağılımı (2017)

4. Sonuç ve Değerlendirme

İstanbul'da Vakıflar 1.ve 2. Bölge Müdürlükleri, İBB Yapı İşleri Müdürlüğü ve İBB KUDEB'ten alınan verilere göre son on dört yılda:

Vakıflar 1.Bölge Müdürlüğü...252

Vakıflar 2.Bölge Müdürlüğü....35

İBB Yapı İşleri Müdürlüğü.....154

İBB KUDEB.....1397

adet olmak üzere;

Tamamı ikinci grup sivil mimarlık örneği ve şahıs parseli olmak üzere, toplam 1838 tescilli taşınmazın restorasyon ve onarım gördüğünü söylemek mümkündür (Tablo 7). Ancak, İBB KUDEB'in verdiği en büyük rakama sahip basit onarım izni ve uygunluk görüşlerinin alındığı gerçekleşme yüzdesinin bilinmesi için, İstanbul genelinde ayrıca geniş kapsamlı bir alan çalışması ve incelemeye ihtiyaç vardır.

Tablodaki total rakam olan 1838 sayısal verisi bile İstanbul'un tescilli eski eser stoğunun ancak % 5,5 luk

kısmına denk gelmektedir. "İstanbul Kültür Varlıkları Envanteri Projesi" tamamlandığında, tescilli eser sayısı artış göstereceğinden taşınmaz kültür varlıklarındaki müdahale oranının daha aşağılara çekilmesi beklenmelidir.

Tescilli eserlerde, bilimsel izleme mevcut olmadığı için eski eserlere müdahale oranları da oldukça düşüktür.

Koruma yaklaşımına İstanbul örneğinde baktığımız zaman, büyük ölçekli abidevi yapıların periyodik restorasyonlarının yapıldığını söylemek mümkündür. Ancak orta ve küçük ölçekli anıt eserlerin onarımları için aynı yaklaşımın olduğu söylenemez.

Türkiye'de tescilli eser restorasyonunda ne zaman, neye göre ve nasıl olmalı sorularına sağlıklı bir cevap verilememektedir. Bilimsel bir izleme süresi olmadığından,

restorasyon ve onarımı süreci kamuoyu baskısı, ulusal basında çıkan haberler, ya da ilgili idarelerin soruna yaklaşımı ve tasarrufuyla işlemektedir.

İstanbul'daki sivil mimarlık örneklerine baktığımız zaman Boğaziçi, Adalar ve Yeşilköy gibi sosyo-ekonomik yönden gelişmiş bölgelerdeki tarihi ahşap yapıların daha iyi durumda olduğunu söylemek mümkündür. Fakat, UNESCO Dünya Miras Alanları'nın da bulunduğu Tarihi Yarımada'da, özellikle Zeyrek ve Süleymaniye'deki ahşap yapılarda hızlı tahribat süreci devam etmektedir.

Söz konusu sayısal veriler ve oranlar göz önüne alındığında; Türkiye'deki mevcut koruma yaklaşımı ve sisteminin yetersiz kaldığını söylemek ve geleneksel kent dokularının korunamadığını ifade etmek doğru olacaktır.

KAYNAKLAR

1. Ahunbay, Z., 2011, *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*, Yem Yayınları, İstanbul.
2. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıflar 1.Bölge Müdürlüğü 13.04.2016 tarih, 15219810-150-11188 no.lu yazı ve ekli Liste
3. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıflar 2.Bölge Müdürlüğü, Bakım, Onarım ve Restorasyon Listesi, 2016.
4. İBB Yapı İşleri Müdürlüğü Faaliyet Raporu: 2005-20116 Yılları Arasında Yapılan Restorasyonlar, 2017.
5. İBB KUDEB, 2009-2016 yılları İlçelere Göre Verilen Basit Bakım Onarım İzinleri, 2017.
6. İBB Kültürel Miras Koruma Müdürlüğü Çalışma Raporu, 2017.